

Ethnic composition of the rural population and village councils of Eastern Podillia (Vinnytsia, Mogilev, Tulchyn districts) based on the 1926 census.

Nazarii S. Masnenko

M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the NAS of Ukraine

Postgraduate student (Ukraine)

email: nmasnenko44@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7263-2806>

Abstract.

The purpose of the article is to determine, based on the analysis of the statistical materials of the 1926 population census, the ethnic composition of village councils and the rural population of Eastern Podillia, namely Vinnytsia, Mogilev, and Tulchyn districts, and to establish the proportionality of the representation of ethnic groups in village councils to their overall share among the rural population. **The research methodology** is based on a combination of general scientific (analysis, synthesis, deduction) and special-historical (historiographical scientific analysis, structural-systemic) methods with the principles of historicism, objectivity, scientificity, evidence, and the statistical method of research is also involved. **The scientific novelty** of the work lies in the fact that on the basis of archival materials and the analysis of statistical data of the 1926 census, a comparative analysis of the ethnic composition of the rural population in all three districts of Eastern Podillia was carried out, and on the basis of the obtained statistical data, common features and differences in the ratio of the share of Ukrainians and ethnic minorities were established among the rural population as a whole and members of village councils in Vinnytsia, Mogilev and Tulchyn districts. **Conclusions.** According to the population census in 1926, the ethnic composition of the rural population and village councils of Vinnytsia, Mogilev and Tulchyn districts had a number of common characteristics. In particular, Ukrainians made up the absolute majority both in village councils and among the rural population, and the indicators in all three districts are almost identical. As for the ethnic minorities living on the territory of Eastern Podillia, their share was insignificant, both among the population and in village councils. As for the ratio between the share of each ethnic group among the rural population and village councils, the data are almost identical, the difference between them is small and fluctuates within the limits of statistical error.

Keywords: ethnic composition of the population, ethnic minorities, Mogilev District, population census of 1926, Tulchyn District, Ukrainians, Vinnytsia District, Vinnytsia (Eastern Podillia).

Етнічний склад сільського населення та сільських рад Східного Поділля (Вінницька, Могилівська, Тульчинська округи) за матеріалами перепису населення 1926 року.

Назарій Масненко

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

(аспірант) Україна

email: nmasnenko44@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7263-2806>

Анотація

Мета статті – визначити на основі аналізу статистичних матеріалів перепису населення 1926 року етнічний склад сільрад та сільського населення Східного Поділля, а саме Вінницької, Могилівської та Тульчинської округ та встановити пропорційність представництва етносів у сільських радах до їхньої загальної частки серед сільського населення. **Методологія дослідження** побудована на поєднанні загальнонаукових (аналізу, синтезу, дедукції) та спеціально-історичних (історіографічного наукового аналізу, структурно-системного) методів із принципами історизму, об'єктивності, науковості, доказовості, а також залучено статистичний метод дослідження. **Наукова новизна** роботи полягає в тому що на основі архівних матеріалів та аналізу статистичних даних перепису населення 1926 року проведено порівняльний аналіз етнічного складу сільського населення в усіх трьох округах Східного Поділля та на основі отриманих статистичних даних встановлено спільні риси та відмінності у співвідношенні частки українців та етнічних меншин серед сільського населення у цілому та членів сільських рад у Вінницькій, Могилівській

.....
та Тульчинській округах. **Висновки.** За даними перепису населення у 1926 році етнічний склад сільського населення та сільських рад Вінницької, Могилівської та Тульчинської округ мав цілий ряд спільних характеристик. Зокрема українці як у сільських радах, так і серед сільського населення становили абсолютну більшість і показники в усіх трьох округах майже ідентичні. Щодо етнічних меншин, які проживали на території Східного Поділля, то їх частка була незначною, як і серед населення, так і в сільських радах. Що ж до співвідношення між часткою кожного етносу серед сільського населення та сільських рад, то дані виходять майже ідентичні, різниця між ними невелика і коливається в межах статистичної похибки.

Ключові слова: Вінницька округа, Вінниччина (Східне Поділля), етнічний склад населення, етнічні меншини, Могилівська округа, перепис населення 1926 року, Тульчинська округа, українці.

Постановка проблеми. Надзвичайно цікавою та актуальною науковою проблематикою є визначення етнічного складу певного регіону, опираючись на архівні матеріали та статистичні дані. Одним із таких важливих статистичних матеріалів є дані перепису населення 1926 року. До них був обмежений доступ за радянських часів, адже вони зберігалися у «спецховищі», а видатного українського етнодемографа А. П. Хоменка, який проводив дослідження за матеріалами цього перепису, репресували.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Дослідження етнічних процесів із залученням статистичних матеріалів застосовується не часто, особливо коли це стосується регіонального аспекту. Щодо Східного Поділля, то існують окремі публікації, які стосуються певних аспектів етнодемографічної ситуації Вінниччини в 1920-х роках. Це стосується праць, які присвячені чисельності етнічних меншин на Поділлі, зокрема це стаття А. Войнаровський, І. Мазур «Польська громада Поділля 1920-х рр. в умовах більшовицької політики коренізації» (Войнаровський, Мазур, 2017), Л. Місінкевич «Економічне становище національних меншин Поділля у 20-ті рр. XX ст.» (Місінкевич, 2002), а також стаття В. Кононенка, яка виходить за хронологічні межі 1920-х років «Динаміка змін та структура єврейського населення Поділля в 1940-1980-х рр. XX ст.» (Кононенко, 2012). Окремі публікації присвячені етнорелігійному аспекту, зокрема стаття С. Чорного «Етнорелігійний склад населення Могилівського повіту на початку XX століття» (Чорний, 2009), Н. Тітова «До проблеми «українців — католиків» на Поділлі у 1920-1930-х рр» (Тітова, 2008). Також є праці, які присвячені аналізу окремих аспектів статистичних показників, як праця С. Трухманова «Особливості характеристики демографічних процесів та шлюбно-сімейних відносин в окружних містах Поділля у 1920-х роках» (Трухманова, 14), І. Мазур «Динаміка чисельності, національний склад і соціальна структура губерньського міста (на прикладі м. Вінниця)» (Мазур, 2008) та освітньо-культурних аспектів політики «українізації», зокрема статті Н. Тітова «Особливості здійснення політики «українізації» та «коренізації» на Поділлі 1920-х – початку 1930-х років» (Тітова, 2013) та Л. Місінкевича «Національно-культурне будівництво на Поділлі в 20-ті –30-ті рр. XX ст.» (Місінкевич, 2000), «Національні сільські ради на Поділлі в 1920-1930-х рр. 20 ст.» (Місінкевич, 1999), П. Григорчук «Деякі аспекти культурно-національного процесу на Поділлі на початку 20-х років XX ст.» (Григорчук, 2003). Однак публікації, які стосуються етнічного складу сільських рад та співвідношення їх з етнічним складом сільського населення Поділля досі відсутні.

Мета статті – визначити на основі аналізу статистичних матеріалів перепису населення 1926 року етнічний склад сільрад та сільського населення Східного Поділля, а саме Вінницької, Могилівської та Тульчинської округ та встановити пропорційність представництва етносів у сільських радах до їхньої загальної частки серед сільського населення.

Виклад основного матеріалу. Досліджений у цій статті аспект припав на період «українізації» в УСРР. Він розпочався з 21 вересня 1920 року постановою РНК УСРР, згідно з якою запроваджувалася українська мова в школах та радянських установах (Тітова, 2013, с. 442). До того ж державні установи мали обслуговувати людей українською мовою. Однак на практиці справи із впровадженням політики «українізації» відрізнялися від того, як це були розписано в документах. Зокрема дослідниця Н. Тітова відзначала: «Повільний темп українізації держапарату на Поділлі пояснювався кількома причинами. Більшість керівників радянських, державних, профспілкових установ вважали її непотрібною і сподівались на швидку відміну. Крім того у прикордонних районах працівники митниці, прикордонники, військові змушені були надсилати документацію до Москви виключно російською мовою, тому не бачили необхідності у відвідуванні курсів. Гальмувала українознавчу роботу відсутність викладачів української мови і літератури, підручників та посібників» (Тітова, 2013, с. 445). Таким чином впровадження української мови в школах та державних установах гальмувалося низкою чинників, особливо свідомим спротивом значної частини партійної верхівки.

Щодо саботажу партійною верхівкою «українізації», то тут варто відзначити, що значна її частина були росіянами та євреями, а також зросійщеними українцями, які були за мовою та

ідентичністю фактично росіянами українського етнічного походження. Серед них був і секретар ЦК КП(б)У Дмитро Лебідь, який свідомо протидіяв політиці «українізації», автор російської імперської псевдотеорії «боротьби двох культур». Іронія долі полягала у тому, що цей партапаратчик у 1937 році був звинувачений в «українському націоналізмі» і був розстріляний.

На початку 1924 р. в Подільському губкомі КП(б)У не було жодного українця, в окружках КП(б)У лише 2–3 особи. Серед керівників партійних органів нараховувалося 29 українців, 32 росіян, 24 євреї, 8 представників інших національностей, українці складали лише третину партапарату. У цей час на Поділлі були на обліку 1 945 комуністів, з них 35,5% – росіяни, 35,0% – українці, 14,8% – євреї, 4,8% – поляки (Тітова, 2013, с. 445). Тобто, етнічний склад партійного керівництва тодішньої Подільської губернії зовсім не відповідав етнічному складу населення. Українці складали абсолютну більшість серед усього населення Поділля, а серед партійного керівництва опинилися в меншості, що переконливо свідчить про окупаційний характер більшовицького режиму.

Етнічний склад сільської місцевості за матеріалами перепису населення в усіх трьох округах Східного Поділля, а саме Вінницької, Могилівської та Тульчинської мав досить важливу спільну тенденцію. Вона полягала в тому, що чисельність українців серед сільського населення становила абсолютну більшість і перевищувала показник у 90%. Так, у Вінницькій окрузі українці серед сільського населення становили 91,44% (589 198 осіб із 644 286 осіб), у Тульчинській окрузі — 94,31% (600 359 осіб із 636 545 осіб), у Могилівській окрузі — 92,26% (441 881 особа із 478 908 осіб) (Таблиця 1). Тобто частка українців серед сільського населення була набагато вищою ніж етнічних меншин, які проживали в сільській місцевості.

Щодо етнічних меншин, які проживали на території округів Східного Поділля в сільській місцевості, то тут теж можна виокремити одну спільну тенденцію серед усіх трьох округів. Найбільш чисельною етнічною меншиною були євреї, після них йшли поляки, а потім росіяни. Хоча варто підкреслити, що різниця між чисельністю поляків та росіян була незначною (Таблиця 1).

Таблиця 1.

Чисельність та етнічний склад сільського населення Вінницької Могилівської та Тульчинської округ 1926 року.

Назва округи	Все насе- лення	Українці		Росіяни		Євреї		Поляки	
		осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Вінницька	644 286	589 198	91,44	10 071	1,56	28 137	4,36	14 560	2,25
Могилівська	478 908	441 881	92,26	3 786	0,79	20 104	4,19	11 910	2,48
Тульчинська	636 545	600 359	94,31	6 041	0,94	18 780	2,95	9 356	1,46

Також варто вказати на те, що радянський режим в рамках політики «коренізації» у 1920-х роках створював національні сільські ради, де компактно проживали окремі етнічні меншини. Зокрема 29 квітня 1924 р. президія ВУЦВК прийняла постанову про утворення Центрального комітету національних меншин. 27 листопада 1924 р. РНК УСРР ухвалив створити губернські комісії в справах національностей та затвердив їхні штати. Для Подільської губернії передбачалося включити до її складу від євреїв та поляків по 2 члени. На практиці це рішення почало реалізовуватися задовго до його офіційного ухвалення (Олійник, 2015, с. 351).

23 вересня 1925 р. ВУЦВК затвердив список національних сільрад. На Поділлі створювалося 5 російських сільрад – у Вінницькій окрузі: Чернятинська Межирівського району та Борсківська Тиврівського; Петрашівська Зіньківського району; в Тульчинській окрузі – Пелипонівська Бершадського і Шура-Нова Вапнярського (Таблиця 2). Станом на 1926–1927 роки у Тульчинській окрузі працювали 11 селищних та 1 сільська ради, а у Вінницькій окрузі – 7 єврейських сільрад. Також 7 єврейських сільрад та 1 селищна рада діяли в Могилівській окрузі. Тобто етнічні меншини в місцях компактного проживання мали свої сільради, однак чисельність таких сільрад серед усієї кількості була невеликою, як і частка етнічних меншин серед усього населення в сільській місцевості.

У Вінницькій окрузі серед сільського населення євреї становили 4,36% (28 137 осіб із 644 286 осіб), поляки – 2,25% (14 560 осіб із 644 286 осіб), росіяни – 1,56% (10 071 особа із 644 286 осіб). У Тульчинській окрузі євреї становили – 2,95% (18 780 осіб із 636 545 осіб), поляки – 1,46% (9356 осіб із 636 545 осіб), росіяни — 0,94% (6041 особа із 636 545 осіб). Серед сільського населення Могилівської округи євреї становили 4,19% (20 104 осіб із 478 908 осіб), поляки — 2,48% (11 910 осіб із 478 908 осіб), росіяни – 0,79% (3786 осіб із 478 908 осіб) (Таблиця 1).

Етнічний склад сільрад в усіх трьох округах, в саме Вінницькій, Могилівській та Тульчинській був досить подібним. Українці становили абсолютну більшість, а серед етнічних меншин найбільш чисельними були євреї, потім поляки і далі були росіяни. Дещо іншою була ситуація в Тульчинській окрузі, де росіян було дещо більше ніж поляків (Таблиця 2).

Таблиця 2.

Етнічний склад сільрад Вінницької, Могилівської та Тульчинської округ, які були обрані на виборах 1925–1926 рр.

Назва округи	Чисельність населення, яке брало участь у виборах	Кількість сільрад	Чисельність обраних членів сільрад	Українці		Євреї		Поляки		Росіяни	
Вінницька	144 817	319	6843	6 264	91,5	249	3,6	153	2,3	128	1,9
Могилівська	129 651	238	5253	4 760	90,7	274	5,2	93	1,8	69	1,3
Тульчинська	172 095	280	6926	6 417	92,7	279	4,0	83	1,2	111	1,6

У Вінницькій окрузі серед осіб обраних до сільрад українці становили 91,5% (6 264 осіб із 6 843 осіб), євреї – 3,6% (249 осіб), поляки – 2,3% (155 осіб), росіяни – 1,9% (128 осіб). У Могилівській окрузі українці в сільрадах становили 90,7% (4 760 осіб із 5 253 осіб), євреї – 5,2% (274 осіб), поляки – 1,8% (93 особи), росіяни – 1,3% (69 осіб). У Тульчинській окрузі українці також становили абсолютну більшість серед членів сільрад – 92,7% (6 417 осіб із 6 926 осіб), серед етнічних меншин євреї складали 4% (279 осіб), росіяни – 1,6% (111 осіб) і поляки – 1,2% (83 особи) (Таблиця 2).

Таким чином, українці серед членів сільрад становили абсолютну більшість у Вінницькій, Могилівській та Тульчинській округах і їхня частка перевищувала 90%. Щодо частки етнічних меншин, то вона була незначною. Лише в Тульчинській окрузі була дещо відмінна ситуація зі складом етнічних меншин і полягала в тому, що росіян було трошки більше ніж поляків. Однак, варто підкреслити, що реальна влада належала не сільським радам, а більшовицькій партії, етнічний склад керівництва якої навіть на рівні округ та районів істотно відрізнявся від етнічного складу населення Східного Поділля, як і України у цілому.

Якщо порівнювати статистичні матеріали між етнічним складом сільрад та етнічним складом сільського Вінницької, Могилівської та Тульчинської округ за даними перепису населення 1926 року, то вони дуже схожі і мають майже однакові тенденції. Так, українці становили абсолютну більшість як серед сільської місцевості так і серед членів сільських рад, їх частка перевищувала 90%. Щодо етнічних меншин, то їх частка була незначною, не перевищувала 5% окремого етносу. Найбільше серед меншин було, євреїв, трохи менше поляків і ще менше росіян. В такому порядку становила частка вказаних етнічних меншин серед усіх трьох округів сільського населення. Така ж ситуація була і серед членів сільрад за винятком Тульчинської округи, де росіян було дещо більше ніж поляків.

Висновки. Отже, підсумовуючи, варто відзначити, що за даними перепису населення у 1926 році етнічний склад сільського населення та сільських рад Вінницької, Могилівської та Тульчинської округ мав цілий ряд спільних характеристик. Зокрема українці як у сільських радах, так і серед сільського населення становили абсолютну більшість і показники в усіх трьох округах майже ідентичні. Щодо етнічних меншин, які проживали на території Східного Поділля, то їх частка була незначною, як і серед населення, так і в сільських радах. Що ж до співвідношення між часткою кожного етносу серед сільського населення та сільських рад, то дані виходять майже ідентичні, різниця між ними невелика і коливається в межах статистичної похибки.

Джерела та література:

- Войнаровський, А., Мазур, І. (2017). Польська громада Поділля 1920-х рр. в умовах більшовицької політики коренізації. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: історія*. Вип. 25. С. 186-191.
- Всесоюзний перепис людності 1926 року (1929) М. Т. XI, XII, XIII.
- Григорчук, П. (2003). Деякі аспекти культурно-національного процесу на Поділлі на початку 20-х років ХХ ст. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: історія*. Вип. 6. С. 145-150.
- Кононенко, В. (2012). Динаміка змін та структура єврейського населення Поділля в 1940-1980-х рр.. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. Вип. 17, С. 204-216.

- Мазур, І.** (2008). Динаміка чисельності, національний склад і соціальна структура губерньського міста (на прикладі м. Вінниця). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: історія*. Вип. 13. С. 267-271.
- Марочко, В.** (2017). Професор демографії Арсен Хоменко: «причини смерті – розстріл». *З архівів ВУЧВК–НКВД–КДБ*. № 1. С. 345-390.
- Місінкевич, Л.** (1999). Національні сільські ради на Поділлі в 1920-1930-х рр. 20 ст. *Краєзнавство*. № 1-4. С. 33-38.
- Місінкевич, Л.** (2000). Національно-культурне будівництво на Поділлі в 20-30-ті рр. XX ст. *Краєзнавство*. № 1-2. С. 210-216.
- Місінкевич, Л.** (2002). Економічне становище національних меншин Поділля у 20-ті рр. XX ст. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. Науковий часопис*. № 3. С. 182-187.
- Олійник, М.** (2015). *Трансформаційні процеси на Поділлі в добу непу (1921-1928 рр.)*. Хмельницький: Вид-во Поліграфіст-2, 480 с.
- Тітова, Н.** (2008). До проблеми «українців — католиків» на Поділлі у 1920-1930-х рр. *Історія України: маловідомі імена, події, факти*. Вип. 35. С. 66-86.
- Тітова, Н.** (2013). Особливості здійснення політики «українізації» та «коренізації» на Поділлі 1920-х — початку 1930-х років. *Освіта, наука і культура на Поділлі*. Вип. 20. С. 442-451.
- Трухманова, С.** (2015). Особливості характеристики демографічних процесів та шлюбно-сімейних відносин в окружних містах Поділля у 1920-х роках. *Історія радянської повсякденності: на перехресті джерел: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-теоретичного семінару, (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 14-15 травня 2015 р.) ТОВ «Нілан-ЛТД»*, С. 135-136.
- Хоменко, А.** (1931). *Національний склад людності УРСР*. Харків: Вид-во ЦСУ УРСР. 74 с.
- Чорний, С.** (2009). Етнорелігійний склад населення Могилівського повіту на початку XX століття. *Народна творчість та етнографія*. № 4-5. С. 41-46.

References:

- Chorny, S.** (2009). Etnorelihiyni sklad naselennia Mohylivskoho povitu na pochatku XX stolittia [Ethno-religious composition of the population of Mogilev District at the beginning of the 20th century]. *Narodna tvorchist ta etnografii*. № 4-5. S. 41-46.
- Hryhorchuk, P.** (2003). Deiaiki aspekty kulturno-natsionalnoho protsesu na Podilli na pochatku 20-kh rokiv XX st. [Some aspects of the cultural and national process in Podillya in the early 20s of the 20th century]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii : Istoriia - Scientific Papers of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyyi State Pedagogical University. Series: History*. Vyp. 6. S. 145-150.
- Khomenko, A.** (1931). Natsionalnyi sklad liudnosti URSR [National composition of the population of the Ukrainian SSR]. Kharkiv: *Vyd-vo TsSU URSR*. 74 s.
- Kononenko, V.** (2012). Dynamika zmin ta struktura yevreiskoho naselennia Podillia v 1940-1980-kh rr. XX st. [The dynamics of changes and the structure of the Jewish population of Podillia in the 1940s-1980s of the 20th century]. *Ukraina XX st.: kultura, ideolohiia, polityka*. Vyp. 17, S. 204-216.
- Marochko, V.** (2017). Profesor demografii Arsen Khomenko: «prychyny smerti – rozstril» [Professor of demography Arsen Khomenko: «causes of death — shooting»]. *Z arkhiviv VUCHVK–NKVD–KDB*. № 1. S. 345-390.
- Mazur, I.** (2008). Dynamika chyselnosti, natsionalnyi sklad i sotsialna struktura hubernskoho mista (na prykladi m. Vinnytsia) [Population dynamics, national composition and social structure of a provincial city (on the example of the city of Vinnytsia)]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii : Istoriia - Scientific Papers of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyyi State Pedagogical University. Series: History*. Vyp. 13. S. 267-271.
- Misinkevych, L.** (1999). Natsionalni silski rady na Podilli v 1920-1930-kh rr.. [National village councils in Podillya in the 1920s and 1930s of the 20th century]. *Kraieznnavstvo*. № 1-4. S. 33-38.
- Misinkevych, L.** (2000). Natsionalno-kulturne budivnytstvo na Podilli v 20-30-ti rr. XX st. [National and cultural construction in Podillya in the 20s and 30s of the 20th century]. *Kraieznnavstvo*. № 1-2. S. 210-216.
- Misinkevych, L.** (2002). Ekonomichne stanovyshe natsionalnykh menshyn Podillia u 20-ti rr. XX st. [The economic situation of the national minorities of Podillia in the 20s of the 20th century]. *Visnyk Khmelnytskoho instytutu rehionalnoho upravlinnia ta prava. Naukovyi chasopys*. № 3. S. 182-187.

-
- Oliinyk, M.** (2015). *Transformatsiini protsesy na Podilli v dobu nepu (1921-1928 rr.)* [Transformational processes in Podillya during the NEP era (1921-1928)]. Khmelnytskyi: Vyd-vo Polihrafist-2, 480 s.
- Titova, N.** (2008). Do problemy «ukraintsiv — katolykiv» na Podilli u 1920-1930-kh rr. [To the problem of "Catholic Ukrainians" in Podillya in the 1920s-1930s]. *Istoriia Ukrainy: malovidomi imena, podii, fakty*. Vyp. 35. S. 66-86.
- Titova, N.** (2013). Osoblyvosti zdiisnennia polityky «ukrainizatsii» ta «korenizatsii» na Podilli 1920-kh — pochatku 1930-kh rokiv [Peculiarities of the implementation of the policy of "Ukrainization" and "indigenization" in Podillya in the 1920s and early 1930s]. *Osvita, nauka i kultura na Podilli*. Vyp. 20. S. 442-451.
- Trukhmanova, S.** (2015). Osoblyvosti kharakterystyky demografichnykh protsesiv ta shliubno-simeinykh vidnosyn v okruzhnykh mistakh Podillia u 1920-kh rokakh [Peculiarities of characteristics of demographic processes and marital and family relations in the district towns of Podillia in the 1920s]. *Istoriia radianskoi povsiakdennosti: na perekhresty dzherel: zbirnyk materialiv Vseukrainskoho naukovo-teoretychnoho seminaru, (Vinnytsia, VDPU im. M. Kotsiubynskoho, 14-15 travnia 2015 r.) TOV «Nilan-LTD», S. 135-136.*
- Voinarovskiy, A., Mazur, I.** (2017). Polska hromada Podillia 1920-kh rr. v umovakh bilshovytskoi polityky korenizatsii [The Polish community of Podillia in the 1920s under the conditions of the Bolshevik indigenization policy]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriya : Istoriia - Scientific Papers of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University. Series: History*. Vyp. 25. S. 186-191. [in Ukrainian].
- Vsesoiuznyi perepys liudnosti 1926 roku** [All-Union population census of 1926]. (1929). M. T. XI, XII, XIII.

Надійшла до редакції / Received: 21.10.2024

Схвалено до друку / Accepted: 26.11.2024